

37.13

UNDERVISNINGSVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN

4

Historie
1977

UNDERVISNINGSMINISTERIET

UNDERVISNINGSVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN
4

Historie

UNDERVISNINGSMINISTERIET 1977

Forord

Idet der henvises til undervisningsministeriets cirkulæreskrivelse af 18. december 1975 om udsendelse af vejledende forslag til læseplaner samt undervisningsvejledninger for folkeskolen, udsendes hermed undervisningsvejledning for faget historie.

Hæftet bygger på lov om folkeskolen af 26. juni 1975 og er resultatet af det arbejde, der blev udført af en arbejdsgruppe, nedsat med det formål at udforme en undervisningsvejledning for dette fag, og som havde følgende sammensætning:

Professor, dr. pæd. Gunhild Nissen
(formand)

Programsekretær Egon Clausen

Redaktør Gerhardt Eriksen

Mag. art. Hans-Ole Hansen

Fagkonsulent Svend Arne Jensen

Adjunkt Jørn Aarup Kristensen

Undervisningsinspektør Kamma Struwe

Hæftet indeholder det formål for faget, der er fastsat af undervisningsministeren i bekendtgørelse af 24. september 1975, § 8 undervisningsvejledning for faget samt det vejledende forslag til læseplan.

*Undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen,
folkeoplysning, seminarier m.v., den 5. juli 1977.*

Asger Baunsbak-Jensen

/Per Iversen

Indhold

	Side
1. Indledning	7
1.1. Formål.....	7
1.2. Generelle synspunkter.....	7
1.2.1. Børn, samfund og historie.....	7
1.2.2. Undervisningen og forskellige historiefremstillinger.....	8
1.2.3. Historieundervisningens område.....	9
2. Fagets placering i folkeskolen	10
3. Undervisningens indhold og tilrettelæggelse	11
3.1. Stofvalgskriterier og stofvalg.....	11
3.2. Rammeopbygning og emnevalg for de enkelte klassetrin.....	11
3.2.1. Rammeopbygning og emnevalg for 3.–5. klassetrin.....	11
3.2.2. Rammeopbygning og emnevalg for 6.–7. klassetrin.....	13
3.2.3. Rammeopbygning og emnevalg for 8.–10. klassetrin.....	14
3.3...Om undervisningens tilrettelæggelse	15
4. Undervisningsmidler og deres anvendelse	17
4.1. Lærerens fortælling.....	17
4.2. Emnehæfter.....	17
4.3. Kildehæfter.....	18
4.4. Billeder og lyd.....	18
4.5. Monumenter og miljøer.....	18
4.6. Rekonstruktion.....	19
4.7. Museer og lokale samlinger.....	20
4.8. Skønlitteratur	20
4.9. Lærebogen.....	20
Bilag: Vejledende forslag til læseplan.....	22

1.1 Formål

Formålet med undervisningen er, at eleverne erhverver viden om tidligere tiders levevilkår, tankesæt og samfundsforhold, og at de får en oplevelse af sammenhængen mellem fortid og nutid og af de forandringer, der har fundet sted i menneskenes udfoldelsesmuligheder.

Stk. 2. Det skal tilstræbes, at eleverne bliver fortrolige med den tradition, det danske samfunds- og kulturliv bygger på som forudsætning både for forandring og for videreførelse.

Stk. 5. Undervisningen skal medvirke til, at eleverne opøves i at lytte til og læse sammenhængende historiske skildringer og vurdere dem som forklaring på fænomener, de ikke umiddelbart kender fra deres egen erfaringskreds.

(Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 24. september 1975 om formålet med undervisningen i folkeskolens fag, § 8.)

1.2 Generelle synspunkter

1.2.1. Børn, samfund og historie

Det første begreb, et barn har om historie, er begrebet om en fortælling. Det næste er, at der opstår en første skelnen mellem frit opfundne fortællinger og fortællinger om noget, der engang er sket.

Ved et barns udvikling hen imod forståelse af sig selv og sine omgivelser vil der altid være spørgsmål, der kun kan

besvares ud fra vores historiske viden, ved at vi fortæller om »dengang« og om »før og nu«, om hændelser og forandringer i tidens løb.

Hvis man vil stimulere børn til at stille spørgsmål, for at de kan udvide deres viden om sig selv og deres menneskelige og fysiske omgivelser, kan historier om gamle dage bruges som et redskab. Sådanne historier kan udvide børnenes forestillinger om mennesker, miljøer og samfund og styrke deres forhåbninger til, at der kan være interessante svar at få ved at beskæftige sig med fortidens forhold.

Folkeskolens historieundervisning må tage sit udgangspunkt heri. Undervisningen må således både indstille sig på at besvare de spørgsmål, der melder sig hos børn og unge, og på at stimulere til spørgsmål ved at formidle historien som beretninger om, hvad der var engang.

I en tid med mange modsætninger mellem grupper i samfundet er historien et redskab til at forstå, hvad der kan være baggrunden for modsætningerne, og til at erkende, at andre tider også har haft deres modsætningsforhold, afhængige af de grundlæggende vilkår mennesker har levet under, og de tanker de har udviklet om mennesker og samfund. Historien vil give kendskab til, at modsætningerne har været en drivkraft i menne-

skers udvikling af nye samfundsformer.

De store og hastige forandringer i livsbetingelser og udfoldelsesmuligheder, der finder sted i vor tid, gør det væsentligt at fastholde et historisk perspektiv. Historien om menneskers indsats for at bevare eller forbedre deres livsbetingelser og om de brydninger i sædvaner og værdiforestillinger, som ændrede livsbetingelser fremkalder, kan uddybe vor forståelse af egne og andres livsbetingelser og værdiforestillinger i nutiden. Derved styrkes vore forudsætninger for at opleve os selv, ikke som ofre for en udvikling, men som delagtige i udformningen af fremtidens livsvilkår.

Et samfunds historie er en levende proces, der afspejler både samfundets tilbagelegte fortid og dets levende kræfter.

At landboreformerne i Danmark i 1780erne f.eks. var et omfattende indgreb i tidens landboforhold er en uomtvistelig kendsgerning i vor historiske viden. Dette hindrer imidlertid ikke, at landboreformerne har været og stadig vil blive fremstillet på mange forskellige måder i fortællingen om vor fortid.

Landboreformerne har man kunnet fremstille som historien om kronprinsens idealistiske og omsorgsfulde indgreb til frigørelse af den undertrykte danske bondestand. Andre vil snarere betragte reformerne som en logisk følge af den teknisk-økonomiske udvikling, sådan som den blev fortolket i samtiden gennem oplysningstidens tanker på dansk grund med kronprinsen og Reventlowerne som udviklingens redskaber.

Andre igen vil fremstille landboreformerne som et middel til øget udbytning af bønderne til fordel for de besiddende i samfundet med skabelsen af et proletariat under bondestanden som en ekstra

følgevirkning. Endelig vil nogle se reformerne som en lykkelig og fremsynet løsning på tidens problem: Bønderne motiveret til øget arbejdsindsats, øgede muligheder for at udnytte nye tekniske landvindinger i dansk landbrugsproduktion, øget menneskelig værdighed og personlige udfoldelsesmuligheder for bønderne sikret gennem retsreformer og øget velstand.

De sider af landboreformene, historikeren vælger at trække frem, og de forklaringer, han når frem til, afhænger af den problemkreds, han befinder sig i, de spørgsmål, han stiller, hvilken helhedsopfattelse af samfundslivet han har, og hvilke særlige sider af det han ønsker belyst. Lægger han særlig vægt på ledende personers indsats, en bestemt samfundsgruppes livsvilkår, samfundsøkonomiske perspektiver eller forholdet mellem kollektive og individuelle produktions- og ansvarsforhold - det vil være medbestemmende for, hvilken historie han skriver.

Nye generationer har altid haft et behov for selv at fortælle og begribe historien, fordi det er et spørgsmål om, at man vil styrke sin identitet, vinde øget forståelse af sig selv og sin tids problemer. Historien er således også historien om, hvorledes fortiden bestandig er blevet nyfortolket og nyfortalt. Den bestandige vekselvirkning mellem den overleverede historie, nye tider og nye spørgsmål gør historieundervisningen til et spørgsmål om nutid og fremtid.

1.2.2. Undervisningen og forskellige historiefremstillinger

Som begyndere skal eleverne nyde det privilegium at lytte til mange forskellige

stemmer, som læreren har udvalgt som værd at lytte til. Men læreren må stræbe efter, at eleverne i løbet af deres skoletid oplever, hvordan deres egen tid eller situation kan påvirke deres spørgsmål og dermed den opfattelse, de når frem til, og at de erfarer de grænser for forskelle, der sættes af kilder og faglige metoder.

Læreren må være klar over de forskelle i grundsynspunkter, der gør sig gældende inden for faglig-metodisk funderede historiske arbejder. Han må også være opmærksom på, at populære eller forenkede historiske fremstillinger på markedet ofte på forskellig måde forsynder sig mod de metodiske normer, der binder faghistorikeren.

1.2.3 Historieundervisningens område

Det er nødvendigt for historielæreren – uanset fagets ugentlige timetal – at samle historieundervisningen om helheder, der er afgrænset i rum og tid.

En oversigtsmæssig gennemgang fra sporene af de første mennesker til i dag rundt i verden er ikke hensigtsmæssig.

I *rum* kan man lejlighedsvis inddrage den globale historie og de store perspek-

tiver i menneskets opdagelse og ændring af kloden og se, hvor afgørende konsekvenser både isolation fra omverdenen og forbindelse mellem kontinenterne har haft for folkeslag og verdensbefolkning.

Lejlighedsvis må man endvidere fordybe sig i den lokale historie. Her kan man sætte lup på det historiske billede, eksemplificere og menneskeliggøre på en måde, som kan give børn og unge en oplevelse af udviklingslinier i tilknytning til dem selv og deres egen tilværelse.

Historien på det nationale plan – udviklingen inden for den enkelte samfundshelhed – vil hyppigt præge den rumlige afgrænsning, dog med stadig inddragelse af den større helhed, enkeltlande har været under påvirkning af og virket i. Herunder vil det danske samfund i dets samspil med større helheder være et centralt arbejdsfelt.

I *tid* er det nødvendigt at fastholde længere historiske perspektiver, således at eleverne kan erhverve en tidsmæssig struktur, hvori de emner, de arbejder med, indplaceres.

Grundlag for opstilling af sådanne helheder er behandlet under 3.1. og eksemplificeret under 3.2.

2

Fagets placering i folkeskolen

Historie er et selvstændigt obligatorisk fag på 3.–7. klassetrin og forekommer som valgfag på 8.–10. klassetrin.

I 3.–5. klasse kan historieundervisningen enten gives separat med selvstændige timer eller som periodelæsning eller sammen med biologi og geografi som ikke-fagdelt undervisning.

Ved ikke-fagdelt undervisning inddrages stof og arbejdsformer fra historie, geografi og biologi for alsidigt at belyse væsentlige problemkredse om forhold i natur og samfund.

I 6.–7. klasse er historie et selvstændigt fag med selvstændige timer.

I 8.–10. klasse er historie et valgfag. Det bør bemærkes, at valgfag organisatorisk rummer en række muligheder. Således kan der oprettes kursusforløb af mindre end et års varighed såvel som 1-, 2- eller 3-årige hold. Valggruppen kan bestå af flere årgange, og elevgruppen kan ændre fra kursus til kursus eller fra år til år.

3.1 Stofvalgskriterier og stofvalg

I det vejledende forslag til læseplan er der givet generelle rammer for stofvalg og yderligere forskellige kriterier for klassetrinene. Disse anvisninger kan eventuelt allerede benyttes ved rammeopbygningen af undervisningen.

Ved rammeopbygning forstås en opstilling af historiske »helheder«, dvs. perioder eller problemkredse, som tænkes behandlet. Sådanne helheder, som er bestemt i forhold til tid og rum, kan opbygges enten i hovedsagen efter skelsættende ydre begivenheder eller med udgangspunkt i bestemte temaer, hvorved de får stærkere karakter af problemkredse. Det sidste tilfælde indebærer i praksis, at stofvalgskriterierne for de enkelte klassetrin kan få betydning allerede ved »helheds«-opstillingen og ikke blot ved emnevalgene inden for helhederne.

Inden for samme helhed kan man arbejde med et enkelt emne eller med to eller flere emner. Det centrale er, at emnebehandlingen belyser den helhed, et emne hører hjemme i. Det betyder, at man foruden i undervisningsforløbet at arbejde i dybden tematisk eller tidsafgrænset også tegner linier i den overordnede helhed.

Arbejdet med et bestemt emne sker på denne måde altid med klare forestillinger om, hvilken historisk helhed emnet er en del af og dermed skal bidrage til at belyse.

Lokale særpræg eller særpræg ved den enkelte elevgruppe vil ikke kunne give begrundelser for forskelle i helhedsvalg. Derimod vil disse særpræg kunne begrunde og kræve forskelle i de emner, der fra sted til sted og fra klasse til klasse arbejdes med. Emnerne må nødvendigvis vælges under hensyn til de arbejds- og materialemuligheder, der tilbyder sig lokalt, ikke mindst i de lokale fysiske omgivelser, og under hensyn til, at emnerne skal give netop den pågældende elevgruppe optimale muligheder for oplevelser og indsigt.

3.2 Rammeopbygning og emnevalg for de enkelte klassetrin

3.2.1. Rammeopbygning og emnevalg for 3.–5. klassetrin

Nedenfor anføres to eksempler på rammeopbygning, der kan anvendes i undervisningsforløbet fra 3. til 5. klasse. Undervisningen kan ikke være bundet til et bestemt antal enheder, antallet må være afhængig af, hvor omfattende arbejdet i

de udvalgte enheder er. Helhederne er afgrænset i tid og rum, for nogle af helhederne er der ikke tale om tematisering, for andre er det centrale tema antydet. Inden for hver enkelt helhed er der således ved emnevalget stor åbenhed over for en tematisering.

Eksempel A:

1. Et oldtidssamfund i og uden for Danmark
2. Danmark i middelalderen
3. Verden i opdagelsernes tidsalder
4. Danmark i enevældens tid
5. Den industrielle revolution i England
6. USA fra uafhængighed til 1930

Eksempel B:

1. Arbejde og dagligliv i Danmark ca. 1870–1940
2. Levevilkår i Danmarks oldtid
3. Oldtid omkring Middelhavet
4. Norden i middelalderen
5. Danmark ca. 1500–1850
6. Middelhavslande og opdagelser
7. Opfindelser og industrier
8. Den gamle og den nye verden – udvandrere og nybyggere i det 19. århundrede
9. Grønland fra Hans Egede til i dag

Med støtte i stofvalgskriterierne for klassetrinet vælges emner inden for helhederne til behandling i undervisningen. Mulige emner, hvoriblandt man kan nøjes med et enkelt eller tage flere, anføres her fra tre af de ovennævnte helheder.

Eksempel A, helhed 6: USA fra uafhængighed til 1930.

Teselskabet i Boston
Indianeren i Nordamerika
Bilen

I lærerens planlægning organiseres emnerne således, at »teselskabet« belyser koloniernes løsrivelse fra moderlandet, at »bilen« belyser udviklingen fra 1900–1930 med den nye teknologiske betydning for arbejdsvilkår (samlebånd), storindustri og samfundsplanlægning. Emnet om indianerne giver mulighed for at følge en lang linie i USAs historie ved at behandle vilkårene for den oprindelige befolkning under stadigt pres fra det ekspanderende samfund.

Eksempel B, helhed 1: Arbejde og dagligliv i Danmark ca. 1870–1940.

En landhusholdning
Børn og arbejde, leg, skole
Smedjen
Det rige borgerhjem
Industriarbejderen og hans familie
Oldemors ungdomsliv
Gas og elektricitet i hverdagen

Helheden er afgrænset under hensyntagen til læseplanens stofvalgskriterier for 3.–5. klasse, som belyses gennem f.eks. emnet »Børn og arbejde, leg, skole« som eneste emne, eller gennem en kombination af flere emner f.eks. »Smedjen« og »Industriarbejderen og hans familie« eller f. eks. »En landhusholdning« og »Oldemors ungdomsliv«. Antal af emner, som er nødvendige for belysning af helheden, afhænger altså af emnernes bredde eller de muligheder, emnerne giver for at belyse helheden bredt.

Eksempel B, helhed 5: Danmark ca. 1500–1850.

Kristian II og Mor Sigbritt
Landsbyen og landskabet
Kongeslotte og herregårde

København, kongens by
Møller og manufakturer
Fattigfolk
Hvad de lokale omgivelser fortæller
om tiden

Helheden »Danmark ca. 1500–1850«
kan belyses bredt ved en kombination af
samtlige eller en hovedpart af de nævnte
emneeksempler, men man kunne også
belyse helheden alene ved arbejde med
f.eks. »Landsbyen og landskabet«.

3.2.2. Rammeopbygning og emnevalg for 6.–7. klassetrin

Nedenfor angives to eksempler på rammeopbygning beregnet for undervisningsforløbet i 6. og 7. klasse. Stofvalgs-kriterierne ses at være anvendt allerede ved udformningen af helhederne, i visse tilfælde så meget, at helhederne får karakter af problemkredse.

Eksempel X:

1. Danmark 1830–1901
2. Imperialismen
3. Rusland fra zar Nikolaj til 5-årsplaner
4. Danmark fra landbrugsland til industriland
5. Europa 1930–1945
6. Danmark siden 1945
7. I- og u-lande efter 1945
8. Den kolde krig

Eksempel Y :

1. England på Dickens tid
2. Danmark fra landboreformer til andelsbevægelse og parlamentarisme
3. 1. verdenskrig – Europa, kolonierne, USA

4. Arbejder og bonde i Europa ca. 1900–1950
5. USA i 1920erne og 1930erne
6. Tyskland fra krigsnederlag til nazisme
7. Danmark i 1930erne og 1940erne
8. »Den tredje verden« siden ca. 1950
9. Atombombe, sputnik, olie
10. Danmark siden 1960

Med støtte i den vejledende læseplans stofvalgskriterier for de enkelte klassetrin vælges emner inden for helhederne til behandling i undervisningen. Mulige emner anføres her eksempelvis for tre af ovennævnte helheder. Man kan vælge at arbejde med alle eller de fleste af disse eller lignende emner, eller man kan udvælge nogle få.

Eksempel X, helhed 1: Danmark 1830–1901

Begivenheder og strømninger, der førte frem til grundloven 1849 (herunder nationale rørelser, stænderforsamlingerne, enevældens sidste år, grundloven)

Demokratiets svære vilkår 1849–1901

Folkelige bevægelser (herunder grundtvigianisme, indre mission, andelsbevægelse)

Danmarks forhold til Tyskland (herunder 1848–1850, 1864, 1870–1871, dansk forsvarspolitik 1870–1901)

Fra håndværker til industriarbejder

Arbejderfamiliens hverdag i århundredets slutning

Danmarks begyndende industrialisering

Omlægninger i landbruget

Eksempel X, helhed 7; I- og u-lande efter 1945

Danmark som i-land efter 1945. Produktionsforhold og levestandard.

Unge stateres politiske og økonomiske problemer. Forskellige udviklingsveje som f.eks. i Tanzania og i Nigeria.

Gensidig afhængighed og interessemod-sætninger mellem industrilande og råstof-eksporterende lande. FNs UNCTAD IV som instrument for forhandling. FNs forslag til »en vis økonomisk verdensorden«.

Eksempel Y, helhed 4: Arbejder og bonde i Europa ca. 1900–1950

Arbejds- og boligforhold i Vesteuropas byer omkring år 1900.

Levevilkår og demokrati i Rusland før og efter oktoberrevolutionen.

Kommunister og fascister i Italien i mellemkrigstiden.

Arbejdere og bønder i Danmark under krisen i 1930erne.

Ved eksemplerne for emnevalg for helhed X-1 er den vejledende læseplans stofvalgskriterier 1, 2 og 3 anvendt. Ved eksemplerne for helhed X-7 er alle stofvalgskriterier anvendt, mens eksemplerne for helhed Y-4 er knyttet til stofvalgskriterierne 1 og 4.

3.2.3. Rammeopbygning og emnevalg for 8.–10. klassestrin

På 8.–10. klassestrin kan man ligesom på de forudgående klassestrin vælge at arbejde under en overordnet struktur af helheder, men også evt. uden en sådan rammeopbygning, idet emnerne i sig selv kan udformes bredere og mere sammen-satte, end det er muligt for de yngre alderstrin. Ved emnevalget kan flere af den vejledende læseplans stofvalgskriterier ofte kombineres, men også et enkelt stofvalgskriterium vil kunne begrunde

emnevalget. Nedenfor gives eksempler på emnevalg for at illustrere brugen af de enkelte stofvalgskriterier.

Stofvalgskriterium 1: Stof der kan give eleverne en oplevelse af forandringer, der har fundet sted i menneskers udfoldelsesmuligheder vedrørende såvel materielle levevilkår som sociale og rets-lige forhold og fremherskende værdiforestillinger

Emner:

Bondeliv og byliv, rettigheder og udfoldelsesmuligheder i europæisk middelalder.

Den russiske bonde som livegen og som kollektiv-bonde.

Udviklingen i den industrielle produktion og dens betydning for den danske arbejderklasse i det 20ende århundrede. Livsvilkår og tanke-sæt i Kina fra Kuo-mintang til folkerepublik.

Stofvalgskriterium 2: Stof valgt efter de muligheder, der gives i det lokale miljø for at belyse en historisk udvikling eller epoke eller for at fremme oplevelsen af sammenhængen mellem fortid og nutid i vore daglige omgivelser og samværsformer.

Dette stofvalgskriterium vil få forskellige konsekvenser for emnevalget fra sted til sted. Der henvises til afsnit 4, hvad angår ideer til at knytte historiske emner til lokale materialemuligheder, samt til emner under flere af de andre stofvalgskriterier.

Stofvalgskriterium 3: Stof, der belyser forskellige styreformer i deres historiske sammenhæng.

Græske oldtidssamfund

Den romerske republik – det romerske kejserrige
Oplyst enevælde i Frankrig
Engelsk parlamentarisme
Diktatur – Tyskland fra 1933–1945
Folkedemokratiet DDR
Folketing, regering og interesseorganisationer i Danmark siden 1. verdenskrig
USA.s politiske system efter 1945
Sovjetunionens politiske system efter 1945

Stofvalgskriterium 4: Stof, der belyser udviklingen i ikke-europæiske lande, som har været under indflydelse af europæiske magters ekspansion: gammel kultur, ændringer under koloniherrredømme, politisk selvstændiggørelse og fortsat udvikling i samspil med omverdenen.

Indien fra 1500 til i dag
Træk af Kinas historie: floddalskulturer, Tang-dynastiet, europæisk indblanding, revolutionen 1912, Kuomintang og Mao, Vestindiske øer

Stofvalgskriterium 5: Stof, der belyser perioder, kulturkredse eller enkeltstående begivenheder, selv om de for os står isoleret og uden indflydelse på vor egen kulturudvikling.

Byzans
Islams ekspansion
Afrikanske kulturer før kolonitiden
Indianerkulturer
Borgerkrigen i USA
Irland i det 19. og 20. århundrede

Stofvalgskriterium 6: Stof, der belyser dansk historieskrivning, idet man arbejder med begivenheder og tilstande, der har været tolket og fremstillet på iøjnefaldende forskellig måde.

Absalon

Den dansk-tyske grænse
September-forliget 1899
Stauning
Jernbanesabotagen
Den franske revolution
Kina i det 20. århundrede
Den kolde krig
Hvad er feudalisme i dansk historieskrivning
Hvad er imperialisme i dansk historieskrivning

3.3 Om undervisningens tilrettelæggelse

Ved undervisningens tilrettelæggelse foretager læreren i første omgang rammeopbygningen, idet han samtidig overvejer, ud fra hvilke emner helhederne kan behandles.

Elevernes mulighed for at deltage i emnevalg vil afhænge af, at der fremlægges konkrete forslag fra lærerens side, og at han redegør for, hvilke arbejdsformer og materiale valget af et emne kan medføre.

Igennem emneforslagene må læreren sikre variation og bredde både i arbejdsformer og materialetyper og må endvidere være opmærksom på, at særlige lokale muligheder udnyttes.

Læreren må overveje, i hvilken grad motivationen på de forskellige klassetrin vil blive styrket af, at eleverne oplever forbindelse mellem de enkelte emner, og i hvilken grad bestræbelser for at knytte de enkelte undervisningsforløb sammen vil hæmme en tilfredsstillende fordybelse i de enkelte emner. Ved valget af arbejdsformer må man være opmærksom på, at afgørelsen er medbestemende for, hvilket antal emner der kan blive plads til på en årsplan. Lærere og elever

må i årets løb i fællesskab beslutte, om man skal afslutte et emne hurtigere end oprindelig planlagt, eller om man i stedet skal uddybe emnet mere end planlagt og dermed give afkald på noget andet på årsplanen.

Det anbefales, at der undervejs i undervisningsåret udarbejdes en rapport over de emner, klassen har arbejdet med. Rapporten bør udarbejdes i samarbejde mellem lærer og elever, eventuelt i forbindelse med en plancheudformning. Eleverne vil herigennem få et vist overblik over emnernes indbyrdes placering i en større historisk sammenhæng og samtidig få styrket deres forudsætninger for

at deltage i planlægningen af næste års undervisning eller i ændringer i indeværende års plan.

Læreren bør dog altid selv have sine egne noteringer, hvori der foruden rammeopbygning af helheder og emner indgår angivelse af arbejdsformer og materialetyper, der har været inddraget i undervisningen. Da der ikke er faste pensumkrav eller entydige retningslinier for indholdsvalg i faget, bliver notaterne en støtte for lærerens bestræbelser på at sikre en sammenhæng i undervisningen over flere år, og i tilfælde af lærerskift kan de styrke kontinuiteten i undervisningen.

4.1 Lærerens fortælling

Lærerens fortælling kan have form af en fri, næsten fabulerende gengivelse af et historisk hændelsesforløb. Den kan tage sit udgangspunkt i en genstand, et billede eller en beretning, den kan bygge på skriftlige forlæg, eller den kan fremstå i en samtale med eleverne. Lærerens fortælling har sin vigtige funktion i historieundervisningen, idet den formidling af et givet stof, som derved sker, også farves af fortællerens eget forhold til det. Den optagethed af et stof, læreren selv har, kan erfaringsmæssigt have stor betydning for at gøre eleverne optaget af historie.

Lærerens egen gengivelse vil i mange tilfælde give eleverne større oplevelsesmæssigt udbytte end højtlesning af i øvrigt velegnede tekster.

Det må være et krav til læreren, at den faglige ansvarlighed fastholdes også under en frit udformet fortælling. Det vil sige, at læreren bør være i stand til at skelne mellem den frihed i fortællingen, som er berettiget ud fra behovet for at gøre stoffet fængslende for eleverne, og den bundethed til kildegrundlaget, som må gælde essensen af fortællingen. Fortællingen skal levendegøre, men ikke fordreje elevernes forestillinger om fortiden.

Læreren bør nøje overveje, hvornår fortællingen bør komme i første række, hvor den bør vige til fordel for andre fremstillingsformer, og hvordan den kan bruges i samvirke med andre undervisningsmidler og arbejdsformer.

4.2 Emnehæfter

Emnehæfter vil blive et centralt hjælpemiddel i en historieundervisning, der følger den vejledende læseplans intentioner for opbygningen af undervisningen.

Man må forestille sig emnehæftet som grundmateriale til arbejdet med det emne, man ud fra læseplanens stofvalgs-kriterier og inden for rammerne af en større historisk helhed vælger at behandle.

Emnehæftet bør indeholde en klar, sammenhængende fremstilling af det pågældende emne, hvor emnet sættes ind i en bredere historisk sammenhæng. Et emnehæftes tekst vil i forhold til lærebogens uddybe behandlingen af det enkelte emne. Den vil beskæftige sig med baggrunds faktorer – beskedent og forenklet, når det gælder de yngste klassetrin – og med forskellige mulige sammenhænge mellem hensigter, handlinger og resultater. Den vil derudover indeholde detail-skildringer af udvalgte begivenheder, miljøer eller personer, og den vil kunne

inddrage historien om, hvordan andre har opfattet forskellige sider af emnet.

Det vil være en fordel ved et emnehæfte, dersom det indeholder et rigt billedmateriale. Det gælder både billeder, der illustrerer tekstens fremstilling – herunder illustrationer, der er fremstillet specielt til teksten – og billeder, der drager tekstens fremstilling i tvivl eller illustrerer andre tiders eller personers opfattelse af sammenhænge inden for emnet. For de ældre alderstrin er det desuden en fordel, hvis hæftet indeholder aftryk af samtidigt skriftligt materiale og uddrag eller referater af andre historikers fremstilling af centrale spørgsmål eller episoder inden for emnet. Endelig bør emnehæftet pege på eventuelle muligheder for at arbejde med ting eller med forhold i omverdenen, der indeholder vidnesbyrd om den fortid, emnet behandler.

Det vil være en selvfølge, at man lægger vægt på, at emnehæftet indeholder anvisninger på supplerende læsning for eleverne.

4.3 Kildehæfter

Kildehæfter kan inddrages i emnebehandlingen, hvor denne tager udgangspunkt i forskellige former for sammenhængende fremstilling, det være sig mundtlige, skriftlige eller filmiske fremstillinger. Det er vigtigt, at kildehæftet sættes i emnebehandlings tjeneste og ikke primært betragtes som udgangspunkt for metodeindlæring.

Kildehæfter bør vurderes ud fra de samme retningslinier, som er anført foran i redegørelsen vedrørende emnehæfter.

4.4 Billeder og lyd

Billeder og lyd er sprog og oplevelsesmuligheder, som er tilgængelige uafhængigt af læsefærdighed. Bl.a. derfor kan de være velegnede til brug i undervisningen i alle folkeskolens klasser. Billeder og lyd kan ligesom tekster bruges både som beretninger om begivenheder og tilstande og til at give oplysninger om fremstillernes tankesæt, hensigter og produktionsvilkår. I undervisningen må man afhængig af klassestrin gøre sig klart, hvilken brug man vil gøre af billeder og lyd. Rigdommen af billed- og lyd-fremstillinger er stor. Som eksempler kan nævnes kalkmalerier, vægtæpper, folkelige træsnit, tegninger, malerier, plakater, fotografier, film, video, radio og lydbånd. Brugen af billeder og lyd er et uvurderligt supplement til tekster til belysning af tidligere tiders levevilkår, tankesæt og samfundsforhold.

4.5 Monumenter og miljøer

Stendysser, gravhøje, kirker og andre bygningsværker er klassiske mål for ekskursioner. Til begrebet monumenter hører imidlertid også hverdagens mange bygningsværker og minder i bredeste forstand fra alle tidsaldre. Milepæle, stationsbygninger, nedlagte sporveje, gadenet, landsbyer, bolig- og industrikvarterer, gasværker, store sten, hvorom sagn fortælles – alle er de eksempler på monumenter og mindesmærker, der kan indgå i historieundervisningen. I mange tilfælde vil man opdage, at monumenterne samler sig i grupper og helheder.

Naturområder, der er præget af mennesker: parkanlæg, levende hegn, plantager og inddæmninger etc., bør også ind-

drages som eksempler på fortidsmonumenter og -miljøer.

Monumenter og mindesmærker og de nævnte indbyrdes sammenhænge er kilder til anskueliggørelse af en given tids sociale, religiøse, politiske og økonomiske mønstre og handlinger. Detaljer og let oversete spor kan bidrage til en fortolkning af historiske begivenheder, vaner og forestillinger.

Ved behandlingen af monumenter og miljøer, som viser forandringer i lokalsamfundet i nyeste tid, kan det historiske forløb levendegøres for eleverne gennem inddragelse af f.eks. lokalt avisstof og gennem fortælling fra forældre, bedsteforældre og andre om »dengang da«...

Da det sjældent vil være muligt at tilbyde eleverne besøg ved et repræsentativt udsnit af landets monumenter og mindesmærker, bør skolens nærmeste omgivelser i særlig grad undersøges for muligheder. Generelt må læreren være opmærksom på, at mulighederne for at besøge offentlige og private lokaliteter er særdeles forskellige. Dette forhold kan udnyttes til at drøfte med eleverne, hvordan mindesmærker har overlevet, og i hvis hænder de kan bevares og restaures.

Børn og unges viden om lokalsamfundet kan udnyttes i undervisningen. Gennem simple øvelser er det også muligt for børn og unge at lære, hvorledes man gør optegnelser, og hvorledes de redigeres, så andre kan forstå dem.

4.6 Rekonstruktion

Det »historiske værksted« er en aktivitetsform, hvorunder opstillede rekonstruktioner af fortiden tages i praktisk,

manuel brug, eller hvorunder fortidige funktioner søges praktisk gentaget. Det er især fortidens håndværk, husflid, landbrug, huse og transportmidler, der ved nutidens viden lader sig genskabe.

Ved elevernes brug af et »historisk værksted« er der lige så lidt som ved brug af andre hjælpemidler tale om, at de oplever funktioner og processer, lugte, lyde, smag, berøringer og syn, således som vore forfædre gjorde det. Men ved sammenkædning med bevarede levn fra fortiden, med historiefortællinger, film og lysbilledserier og med kendte forhold i nutiden kan det »historiske værksted« blive et væsentligt pædagogisk hjælpemiddel i anskueliggørelsen af vore forfædres livsvilkår.

Brugen af værkstedsprincippet spænder over et vidt felt. Fra arbejde med enkelte kopierede redskaber i enkle funktioner eller gentagelse af enkle processer som f.eks. at så, høste, lave mad, til ophold og arbejde i udstyrede fortidsboliger, måske med omliggende marker og naturområder. Der er således muligheder både for at indrette sig på skolen, dens omliggende grund eller på lejrskole og for at besøge eller tage ophold på etablerede værksteder eller centre, der med mere udviklede rekonstruktioner og funktionsmuligheder står til rådighed for offentligheden. Inspiration og vejledning til værkstedsarbejder i tilknytning til egen skole vil i øvrigt være at finde på disse etablerede værksteder og centre.

Det er navnlig de kulturøkologiske aspekter ved historien – ressourceforbruget, menneskets ændring af dets omgivelser og den kapital af viden og indsigt, der må til, som opleves meget tæt og anskueligt ved brug af rekonstruktioner.

Man bør være opmærksom på den ri-

siko, der kan være forbundet med, at eleverne arbejder med ting, der ikke mere er almindelige i deres hverdag, f.eks. skarpt værktøj, ild og andre føde-midler end de daglige.

4.7 Museer og lokale samlinger

Tilgængelige samlinger af levn fra fortiden findes i rigt omfang her i landet. Der er fra samling til samling store variationer i størrelse, indhold og tematisk præsentation.

Trods variationer har de imidlertid det til fælles, at de gør det muligt for eleven direkte at se og i nogle tilfælde at berøre tingene selv. Museerne udarbejder ofte plancher, tekster og lysbilleder til at anskueliggøre tingenes funktion og dermed støtte den besøgendes forståelse af historien i tingene.

Mange museer og lokale samlinger er indstillet på at yde hjælp ved skolens besøg, eller ved udlån af prøvesamlinger fra supplerende beholdninger for eksempel i form af studiekasser. Hjælpen spænder fra organiserede skoletjenester, der tilbyder særligt tilrettelagte pædagogiske materialer, til en aftale om et besøg hos en privatsamler, der ud fra et personligt forhold til samlingen fortæller om denne.

Man må være opmærksom på, at »museet i vindueskarmen« – hjemmets eller skolens egen lille samling, også f.eks. fotoalbums – ofte er en væsentlig inspiration til at få udbytte af museumsbesøg. Endelig kan det ikke for stærkt understreges, at museumsbesøg uden forudgående emnemæssig forberedelse for det store flertal af elever snarere vil virke nedbrydende end opbyggende for en historisk interesse. Heller ikke selvom der

skulle være tale om en veltilrettelagt pædagogisk indsats fra museets side under selve besøget, vil forberedelsen kunne undværes.

Udvælgelse af enkelte ting i en samling til gennemgang ved besøget må anbefales fremfor gennemgang af hele museer eller afdelinger.

4.8 Skønlitteratur

Skønlitterære værker kan være interessante kilder til deres samtids historie, hvad enten de har form af viser, digte, noveller eller romaner, og hvad enten de giver udtryk for f.eks. vrede, foragt eller indignation, eller de i bred forstand afspejler deres tids tankesæt og normer.

Hvor skønlitterære værker indeholder rekonstruktioner af tidligere tiders livsforhold eller tidligere hændelsesforløb, må man være opmærksom på, at de er udformet uden faghistorikerens metodiske hensyn i anvendelsen af kilder.

Selvom skønlitteraturen rummer meget rige muligheder også for oplevelser i tilknytning til historiske miljøer, rummer den derfor også meget store farer for, at man lokkes ud i en fortegning og forfalskning i forholdet til fortiden. Dette bør være retningsgivende for den måde, hvorpå man eventuelt vil inddrage den i historieundervisningen.

4.9 Lærebogen

Lærebogen med dens samlede kronologiske fremstilling af større tidsafsnit eller hele Verdens- eller Danmarkshistorien kan have en vigtig funktion i historieundervisningen.

Som håndbog for eleverne og som

støtte, når man i undervisningen skal sætte et emne ind i dets kronologiske sammenhæng, dvs. placere det i tid og rum, vil lærebogen være velegnet i en række tilfælde. Ved afslutningen af et undervisningsforløb omkring et bestemt emne vil det – i hvert fald for nogle alderstrin – være en ide at se kritisk sammenlignende på lærebogens fremstilling af samme emne: i hvilken sammenhæng ses emnet i lærebogen, hvilke ting er i lærebogen trukket frem som centrale i

forløb, begivenheder og tilstande, hvem er evt. lærebogens helte eller skurke. Man kan desuden drøfte, hvad der kan være bestemmende for, at lærebogsforfatteren har givet den fremstilling, han har.

Det vil være vigtige egenskaber ved bogen, at den er velskrevet, så eleverne får stimuleret lysten til at læse andre sammenhængende fremstillinger, og at den er velforsynet med overskuelige registre, oversigtstavler og kort.

Bilag

Vejledende forslag til læseplan

Undervisningsministeriets vejledning af 6. august 1976.

Formålet med undervisningen

(Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 24. september 1975 om formålet med undervisningen i folkeskolens fag, § 8).

»Formålet med undervisningen er, at eleverne erhverver viden om tidligere tiders levevilkår, tankesæt og samfundsforhold, og at de får en oplevelse af sammenhængen mellem fortid og nutid og af de forandringer, der har fundet sted i menneskenes udfoldelsesmuligheder.

Stk. 2. Det skal tilstræbes, at eleverne bliver fortrolige med den tradition, det danske samfunds- og kulturliv bygger på som forudsætning både for forandring og for videreførelse.

Stk. 3. Undervisningen skal medvirke til, at eleverne opøves i at lytte til og læse sammenhængende historiske skildringer og vurdere dem som forklaring på fænomener, de ikke umiddelbart kender fra deres egen erfaringskreds.«

Undervisningens indhold

Et historisk emne behandles i en helhed, således at en tids levevilkår, tankesæt og samfundsforhold ikke adskilles.

Der lægges vægt på, at kulturmønstre og begivenhedsrækker placeres i tid og rum. Elevernes forestilling om tid søges udviklet gennem arbejde med længere sammenhængende perioder i Danmarks- eller Verdenshistorien fra ældre mod nyere tid, og ved at man lejlighedsvis inden for snævert afgrænsede emner, f.eks. lokalhistoriske, går fra nutiden mod fortiden.

Det skal tilstræbes, at eleverne får kendskab til en mangfoldighed af miljøer, personligheder og begivenheder samt får en forståelse af kræfter, der har været med til at udforme dem.

Stofvalg og emnebehandling skal sikre mulighed for udvikling af en fælles begrebsverden og et fælles sprog, der bygger på kendskab til nationale sagn og dansk historieskrivning samt på viden om mennesker og samfund i fortiden.

Der lægges herunder vægt på elevernes forståelse af forskellige udviklingslinier

frem til det nutidige samfund og på, at de oplever tilhørsforhold og herigennem et fælles ansvar over for samtid og fremtid.

Historie som obligatorisk fag

3.–5. klassetrin

Det skal tilstræbes, at eleverne på disse klassetrin får kendskab til tankesæt, samfundsforhold, begivenheder og enkeltpersoner fra Danmarks- og Verdenshistorien – fortrinsvis fra før det 20. århundrede –, der er centralt placeret i dansk historisk tradition.

Stof- og emnevalgskriterier

- 1) Stof af stor episk styrke og enkelt psykologisk indhold.
Eks.: sagnhistorien; store begivenheder af mytedannende karakter; Harald Blåtand; Niels Ebbesen; Marco Polo og Columbus; Mor Sigbrit og Christian II; Christian III, København og enevælden; Leonora Christine; Zar Peter den Store; Teselskabet i Boston; Willemoes; Dannevirkes rømning; Slaget på Fælled; »da oldefar var i lære«.
- 2) Emner, der belyser livsvilkår og kulturmønstre i forskellige samfund.
Eks: Stenalderbopladsen, pyramidebyggeren i Ægypten, middelalderbonden, landsbykirken, kejser og pave, renaissancebyen, indianeren i Nordamerika, industribyen Manchester, udvandrerens og nybyggerens, vogterdrengen, ændringer i det danske landskabsbillede.
- 3) Emner, der belyser teknikkens og videnskabens udvikling.
Eks.: Hjulet, murstenen, kikkerten, Jorden er rund, Gutenberg og bogen,

svingploven, dampmaskinen, stålet, Pasteur, centrifugen.

I undervisningen lægges der vægt på samfundsbeskrivelse og fremstillingen af begivenheder, eventuelt bygget op omkring enkeltpersoner (jfr. eksempler ovenfor), enten som *typer* eller *som individer*.

Hvor undervisningen tager sit udgangspunkt i sådanne typer eller individer, må den søge at bestemme, hvad de er udtryk for, således at eleverne ser dem i vekselvirkning med samtidens mennesker og samfundsforhold. I samfundsbeskrivelse kan man ofte med fordel tage sit udgangspunkt i det lokalhistoriske.

Det er vigtigt, at det ved planlægningen tilstræbes, at eleven får mulighed for at placere de forskellige emner i forhold til hinanden kronologisk og rumligt.

6.–7. klassetrin

Det skal tilstræbes, at eleverne på disse klassetrin får forståelse af kræfter bag forandringer i levevilkår, samfundsopbygning og tankesæt. Udviklingen af økonomisk-sociale strukturer, holdninger, bevægelser og institutioner, der har betydning også i dag, skal have en central placering. Ved valg af stof må det sikres, at specielt det danske samfunds udvikling i det 19. og 20. århundrede belyses.

Stofvalgskriterier:

- 1) Stof, der belyser nationalisme og internationalisme og forhold mellem et land, dets nabofolk, minoriteter og fremmedgrupper.
- 2) Stof, der belyser demokratiske grund-

tanker samt problemer og konflikter ved at fortolke og realisere dem.

- 3) Stof, der belyser industrialismen og dens baggrund samt ændringer i livsformer og sociale forhold i forbindelse med industrialismen.
- 4) Stof, der belyser handelens udvikling i samspillet med natur- og samfundsforhold.
- 5) Stof, der belyser kultursamfunds vellykkede eller forgæves kamp for at tilpasse sig nye udfordringer eller kontrollere nye teknologiske faktorer.
- 6) Stof, der belyser storpolitik siden 1940'erne og indhold og art af konflikter på storpolitisk plan.

Emnebehandlingen skal være så konkret som mulig, dels samlet om begivenheder, dels bygget op omkring udviklingslinier og tilstande, som det er muligt at anskueliggøre.

Eleverne skal ved behandlingen af enkelte af de valgte emner møde divergerende fremstillinger for at få en forestilling om, hvorfor historiske fremstillinger kan være forskellige. Dette kan bl. a. ske ved, at eleverne får lejlighed til at arbejde med materiale, der indgår som grundlag for fremstillingerne, og mulighed for at drøfte forskellige historikers forklaringer.

Historie som valgfag

8.–10. klassestrin

Elevernes motiver til at vælge historie kan være højst forskellige, derfor må kriterierne for stofvalg være vidtspændende

- 1) Stof, der kan give eleverne en oplevelse af forandringer, der har fundet sted i menneskers udfoldelsesmuligheder vedrørende såvel materielle levevilkår som sociale og retlige forhold og fremherskende værdiforestillinger.
- 2) Stof, valgt efter de muligheder, der gives i det lokale miljø for at belyse en historisk udvikling eller epoker eller for at fremme oplevelsen af sammenhængen mellem fortid og nutid i vores daglige omgivelser og samværsformer.
- 3) Stof, der belyser forskellige styreformer i deres historiske sammenhæng.
- 4) Stof, der belyser udviklingen i ikke-europæiske lande, som har været under indflydelse af europæiske magters ekspansion: gammel kultur, ændringer under kolonihærdømme, politisk selvstændiggørelse og fortsat udvikling i samspil med omverdenen.
- 5) Stof, der belyser perioder, kulturkredse eller enkeltstående begivenheder, selv om de for os står isoleret og uden indflydelse på vor egen kulturudvikling.
- 6) Stof, der belyser dansk historieskrivning, idet man arbejder med begivenheder og tilstande, der har været tolket og fremstillet på iøjnefaldende forskellig måde.

Emnebehandlingen må give anledning til, at eleverne videreudvikler den begrebsverden, som undervisningen på de forudgående klassestrin har lagt grunden til, og den må hjælpe eleverne til at kende deres historiske forudsætninger og til at fornemme, at de indgår aktivt i et historisk forløb.

Undervisningsvejledning for folkeskolen

1976

1. Dansk
2. Fremmedsprog
3. Undervisningsmidler
4. 1.-2. klassetrin
5. Idræt
6. Formning
7. Sløjd
8. Håndarbejde
9. Hjemkundskab
10. Musik
11. Geografi
12. Biologi
13. Kristendomskundskab
14. Fysik/kemi
15. Regning/matematik
16. Børnehaveklasser^o
17. Færdselslære
18. Fremmede religioner og andre livs-
anskuelser
19. Uddannelses- og erhvervsorientering
20. Sundhedslære
21. Maskinskrivning
22. Fotolære
23. Drama
24. Filmkundskab
25. Motorlære
26. Arbejdskendskab
27. Elektronik
28. Barnepleje

1977

1. Klasselærerfunktionen
2. Skole, elev og forældre
3. Samtidsorientering
4. Historie

Under forberedelse:

Sygeundervisning

Med hensyn til *seksualoplysning* henvises til »Vejledning om seksualoplysning i folkeskolen«, Folkeskolens Læseplansudvalg 1971.

Vedrørende spørgsmål om *undervisningslokalers* udformning og indretning henvises til »Projekteringsgrundlag for folkeskoler«, Folkeskolens Byggeudvalg 1973.